

Червень
2023

Dominanta

У 2022 році ХНУМ імені І. П. Котляревського відсвяткував 105 річницю з дня свого заснування. Але і сьогодні, незважаючи на складні умови, Університет продовжує жити, працювати, творити! Попереду вступна компанія-2023, і з великими сподіваннями творча родина Університету чекає на зустріч з тими, хто надихнувся музичним мистецтвом задля власної професійної реалізації. Наша alma mater завжди була центром, де народжувалися найцікавіші ідеї, відбувалися найвидатніші події, реалізовувалися найсміливіші проекти. Вшанування традицій та досягнень минулого завжди поєднувалося з рішучим рухом вперед, бажанням нових відкриттів. Сьогодні, як ніколи, ми відчуваємо потребу в творчому та людському спілкуванні зі своїми однодумцями, у взаємній підтримці, у продовженні улюбленої справи. Цей випуск пропонує низку інтерв'ю, в яких представлено кафедри історико-теоретичного та композиторського напрямів, адже саме з них почався розвиток ХНУМ імені І. П. Котляревського як потужного науково-мистецького центру України.

Людмила Володимирівна
Шаповалова
«Розум, помножений на
мислення музикою, дорівнює
великому серцю і великому
таланту!»
с.3

Олена Георгіївна Роценко
«Професіоналом можна
назвати тільки ту
особистість, яка у своїй галузі
може літати»
с. 5

Олексій Дмитрович
Фартушка:
про обов'язки та роль декана,
виклики, ідеї та новації, творчі
плани
с. 6

Ганна Сергіївна Савченко
«Трансцендувати =
постійно перебільшувати
себе»:
професія композитора у
XXI столітті
с. 8

Оксана
Олександрівна
Александрова:
«Потрібно жити
так, щоб було
цікаво!»
с. 10

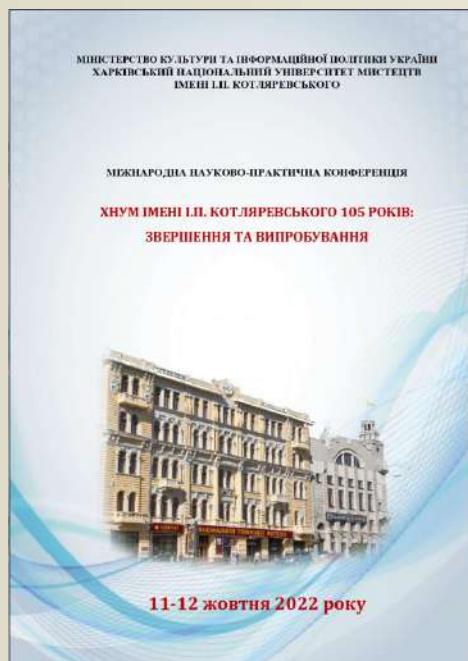

НАУКОВО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ХНУМ ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

ПОДІЇ 2022–2023 НАВЧАЛЬНОГО РОКУ

КОНФЕРЕНЦІЇ

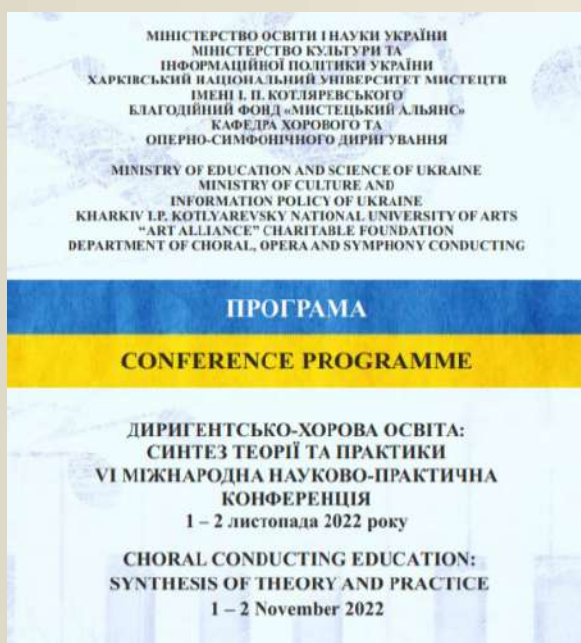
11–12.10.2022 Конференція з нагоди 105-річчя ХНУМ імені І. П. Котляревського «ХНУМ імені І.П. Котляревського 105 років: звершення та випробування»

15–26.10.2022 Вебінари «Сучасні проблеми викладання історико-теоретичних дисциплін»

25–26.10.2022 Онлайн-конференція пам'яті театрознавця, педагога, публіциста Євгенія Русаброва

01–02.11.2022 VI Міжнародна конференція «Диригентсько-хорова освіта: синтез теорії та практики»

16–17.12.2022 II Міжнародний Круглий стіл (з актуальних питань викладання музичних дисциплін історико-теоретичного циклу для здобувачів вищої та середньої фахової освіти)

18–20.11.2022 Другі Міжнародні Черкашинські читання

14–16.01.2023 Практична музикологія. Поетика музичної творчості

13–14.02.2023 II Міжнародна науково-творча конференція «Сучасне слово про мистецтво: наука і критика»

17–19.03.2023 Міжнародна науково-творча конференція «Богатирьовські читання: школа теорії та практики»

20–21.05.2023 IV Міжнародна науково-творча конференція «Мистецтво та наука в сучасному глобалізованому просторі»

27–28.05.2023 III Всеукраїнський круглий стіл «Сучасна мистецька освіта в умовах війни»

КОНКУРСИ

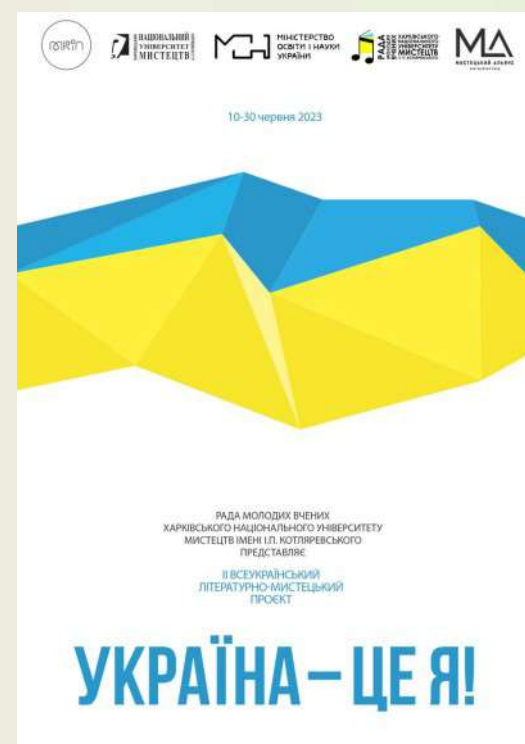
23.02.2023 Опера квест онлайн
березень–квітень 2023 VII Всеукраїнський конкурс з теорії музики імені Т. С. Кравцова

26.04–03.05.2023 Всеукраїнський конкурс «Арт-журналістика – 2023»

04.05.2023 Музично-історична олімпіада

10–30.06.2023 II Всеукраїнський літературно-мистецький проєкт «Україна – це Я»

25–30.06.2023 I Всеукраїнський конкурс науково-творчих презентацій імені Ірини Полусмяк

«РОЗУМ, ПОМНОЖЕНИЙ НА МИСЛЕННЯ МУЗИКОЮ, ДОРІВНЮЄ ВЕЛИКОМУ СЕРЦЮ І ВЕЛИКОМУ ТАЛАНТУ!»

ШАПОВАЛОВА Л.В.

Рефлексія на цю тему, зокрема у житті кафедри інтерпретології та аналізу музики – основна лінія нашої розмови з її очільником, без якої ми не уявляємо ХНУМ імені І. П. Котляревського сьогодні, докторкою мистецтвознавства, професоркою, Шаповаловою Людмилою Воломирівною.

Назва кафедри поєднує два напрямки – інтерпретологію та аналіз музики. В чому полягає різниця між класичною дисципліною АМТ та власне інтерпретологією. В чому сутність інтерпретології як нового напрямку вітчизняного музикознавства?

– Так, дві назви, два імені означають щось принципово різновекторне. Ви дуже влучно у своєму питанні назвали АМТ класичною дисципліною, до чого я б додала ще визначення «фундаментальна». Фундаментальною за всіх часів була і залишається **теорія музики**, зазначена в старих планах однією назвою. До її складу входять такі навчальні дисципліни як окремі складові: «елементарна теорія музики», «сольфеджіо», «гармонія», «поліфонія», «аналіз музичних творів», який увічнює систему теоретичних дисциплін. Тому для професії музикознавця (як майбутнього викладача цих наук) надважливим є зберегти оцю спадкоємність і не «розривати» взаємозв'язки складових теорій музики!¹ Хоча, чому я кажу «для музикознавців»? — для виконавців теж, бо у них годин на ці дисципліни в навчальні плани закладено у рази менше! А потреба у вихованні *музичного інтелекту* та *слуху*, за які відповідальні саме ці дисципліни, в рази більша! (Саме виконавці відтворюють композиторську творчість для майбутніх поколінь слухачів, тобто в певному сенсі отожднюють з авторами музики. Недарма про першовиконавців часто кажуть, як про спів-авторів твору, що звучить).

Отже, **аналіз музики, або музичних творів – це найвищий щабель на шляху «сходження до Музики»** (етимон назви «аналіз» з грецької означає «сходження до знання Істини»). Аналіз – це шлях до розуміння, відтворення та сприймання музики. Усі три суб'єкти музичної творчості – композитор, виконавець і слухач – мають свої різні відповіді на *фундаментальні питання про музику*: яким чином вона влаштована, кому і про що розповідає; в чому полягає її місія на землі? Чи існує музика космосу? Яке її місце серед інших мистецтв, та який зв'язок з іншими формами самосвідомості «людини суспільної»? Ось чому **без аналізу не може бути й інтерпретології (науки про інтерпретацію)** – новітньої «гілки» музикознавства, зміст якої присвячений поглибленому вивченню **«історії та теорії виконавства»** на різних інструментах (а також мистецтву хорового та сольного співу). Датою народження цієї науки на теренах СРСР є 1979 рік, коли з'явилася книга Наталі Корихалової «Інтерпретація музики», в якій на с.3 є примітка про склад сучасного музикознавства, де «інтерпретологія» займає чільне місце у системі понять науки про музику в тому сенсі, про який я вже сказала.

Чи буде правильним вважати, що специфіка кафедри пов'язана з розвитком «виконавського музикознавства»? Харківський університет мистецтв був перший, хто запропонував таку концепцію?

– В цілому, так! Я вже пояснила етимон «інтерпретології» як вчення (слово-Логос) про інтерпретацію, під якою слід розуміти **рід наукової творчості**. Йдеться не стільки про композитора (творця I роду), скільки про виконавців (творця II роду) та слухачів – тих, кому адресовані музичні твори як «листи для спілкування» (до них належать й музикознавці-дослідники)! Тому музична інтерпретація «пуповиною» своєю прив'язана до **комунікації** як способу спілкування з композитором-творцем.

Чи буде правильним вважати, що специфіка кафедри пов'язана з розвитком «виконавського музикознавства»? Харківський університет мистецтв був перший, хто запропонував таку концепцію?

– В цілому, так! Я вже пояснила етимон «інтерпретології» як вчення (слово-Логос) про інтерпретацію, під якою слід розуміти **рід наукової творчості**. Йдеться не стільки про композитора (творця I роду), скільки про виконавців (творця II роду) та слухачів – тих, кому адресовані музичні твори як «листи для спілкування» (до них належать й музикознавці-дослідники)! Тому музична інтерпретація «пуповиною» своєю прив'язана до **комунікації** як способу спілкування з композитором-творцем.

Хто перший запропонував назву «виконавське музикознавство»? З власного досвіду скажу про роль мого вчителя, доктора мистецтвознавства, професора, завідувачого кафедрою теорії музики Київської консерваторії **Івана Арсенійовича Котляревського**, від якого я почула цю назву. Існує стаття, в якій він пише про модель підготовки магістрів, яка розроблялась на початку 2000 років для музикантів виконавських спеціалізацій. В її основу він покладав музикознавчу модель дипломної роботи з усіма відповідними вимогами, як до дослідження теоретичного або історичного спрямування. «Виконавське музикознавство» – то є інтерпретологія. Недарма, цю назву пишуть у лапках, наче метафору, бо вона не «тягне» на серйозну дефініцію. У Києві доктор мистецтвознавства, професор **Віктор Григорович Москаленко**, автор підручника «Лекції з музичної інтерпретації» (до речі, один з найцитованіших авторів серед українських вчених) назвав аналогічну кафедру інакше, без звернення до інтерпретології як назви навчального курсу. І в Одесі є напрям з вивчення виконавських проблем, особливо для виконавців з КНР (серед відомих керівників таких робіт – доктори мистецтвознавства О. Самойленко, О. Маркова, І. Єргієв, А. Черноіваненко), але немає такої назви. Тому на рівні кафедри як наукового осередку університетського рівня Харків можна вважати лідером за *кількістю* (виконаних магістерських, бакалаврських робіт та кандидатських дисертацій) та *якістю* напрацьованого за 20 років авторського напрямку, що отримав додаткову конотацію «когнітивне музикознавство» (**науки виховання музикознавчого мислення засобами мислення музикою!**).

Які з запропонованих нашими викладачами авторських курсів та програм виявилися більш ефективними у навчанні? Чи були випадки, коли експериментальні проекти залишалися на постійній основі у навчальному процесі?

– На мій погляд, усі три взаємопов'язані дисципліни, що були започатковані кафедрою саме для виховання наукового мислення в найкоротші терміни (1,5 або 2 роки), стали запорукою ефективності навчання і залишалися на постійній основі в навчальному процесі, починаючи з 2004 р. аж до 2022 року: це дві дисципліни для бакалаврів – «*Основи наукових досліджень*» для III курсу (автори-укладачі **Ірина Володимирівна Цурканенко** та **Ірина Анатоліївна Романюк**); «*Музична інтерпретація*» для IV курсу (автор-укладач доктор мистецтвознавства, професор **Юлія Вікторівна Ніколаєвська**, перша випускниця мого наукового класу, яка захистила кандидатську дисертацію у далекому 2005 році) та «*Методологія наукових досліджень*» для магістрів, яку викладаю я з 2004 року, дати заснування кафедри з «легкої руки» тогочасного ректора, народної артистки України, професора, кандидата мистецтвознавства **Тетяни Борисівни Веркіної**, яка сама була виконавицею, ціннила науку і розуміла, що без неї не може бути стратегії розвитку національного університету XXI століття.

У 2023 році саме ці дисципліни було виключено з нових навчальних планів. Сподіваюся не надовго! Бо якщо «підє» у минуле напрацьована модель підготовки майбутніх кадрів виконавських кафедр, які не мають права працювати у мистецьких вишах без наукового студента, то Харківський національний університет втратить генерацію викладачів, яка б мала нести естафету у майбутнє, як її зараз несе нинішня генерація (як 50+): і ректор **Наталія Олегівна Говорухіна**, заслужений діяч мистецтв України, професор, кандидат мистецтвознавства; і перший проректор **Ірина Юрївна Сухленко**, професор, кандидат мистецтвознавства; і проректор з наукової роботи **Мар'яна Станіславівна Чернявська**, проректор з науково-педагогічної роботи та з міжнародних зв'язків, **Олег Олексійович Копелюк**. Усі вони отримали науковий ступінь в стінах рідного університету, і роблять кар'єру на ґрунті харківської мистецької та наукової школи в ім'я і славу Слобожанської України.

Чим відрізняється музикознавець-випускник кафедри інтерпретології від вихованців «класичних» теоретичної та історичної кафедр?

– Музикознавець? Нічим! усі випускники (кафедри історії музики, і теорії музики) є аналітично «підкованими»! Однак мої молоді колеги, наукові керівники музикознавців-бакалаврів нашої кафедри «заточені» на виконавських проблемах, вивченні спеціального репертуару різних інструментів, персоналіях інструментального та вокального виконавства. Тому навіть академічні теми дослідження (жанри та стилі композиторської творчості, музична мова і мислення, синтез мистецтв тощо) наповнені «живим духом» виконавського музикування та пов'язаних з ним проблем через такі концепти інтерпретологічної науки, як: «звукочисельний образ інструменту», «феноменологія виконавського стилю», «виконавська поетика», «виконавська рефлексія».

До речі, в біографії випускників нашої кафедри обов'язково присутня якась «родзинка». Наприклад, Олена Агєєнкова у 2019 році стала лауреатом I премії всеукраїнського конкурсу наукових робіт, присвяченого В. Шекспіру, після чого вступила до Харківського національного університету імені В. Каразіна на кафедру медіакомунікації як магістр. Музикознавиця з мого наукового класу Настя Грибінюк отримала 100 балів на захисті бакалаврської роботи (єдина за 20 років), після чого вступила до технічного вишу навчатися чомусь новому. Життя показало, що музикознавець легко вписується в будь-який науково-професійний «профіль». Скільки я знаю директорів спеціалізованих шкіл, коледжів, які за основним фахом є музикознавцями! Отже, державотворення теж пасує нашим випускникам! Думаю, цьому сприяє працьовитість, інтелектуальна «загартованість», широкий тезаурус, високий рівень IQ, притаманні носіям нашої професії.

На Вашу думку, музичною інтерпретацією може займатися будь-який музикант, чи для цього потрібні спеціальні навички? Розвитку яких професійних здібностей сприяє інтерпретологія?

– Дотепне питання! Я навіть ніколи над цим не замислювалася! Мені здається, краще запитати випускників-магістрантів. Ви маєте розуміти, що виконавці, які вступають до магістратури, належать своїм «рідним» кафедрам. Але магістерську роботу пишуть виключно на кафедрі інтерпретології, яка існує як централізований університетський осередок з метою загальних вимог і відповідних критеріїв для *всіх без винятку*. Інша справа, що до керівництва магістерськими напрямами долучаються колеги з інших теоретичних і виконавських кафедр, які мають відповідний науковий ступінь. За це ми їм дуже вдячні! Я скажу так: відкриття магістратури для виконавців примусило викладачів-науковців звернути увагу на ті проблеми, які раніше ніколи б не стали предметом їхньої уваги: наприклад, рідкісна музика для інструмента симфонічного оркестру. Скільки відкриттів ми зробили, завдячуючи студентам-виконавцям, важко перелічити! Інтерпретологія сприяє розвитку здібностей ... наукових керівників! Щоб займатися музичною інтерпретологією, безумовно, треба мати відношення до професії «музикант», бути *homo musicus*. Хоча існують й інші «гілки» цієї науки: наприклад, філософська інтерпретологія (= герменевтика). А якщо серйозно, то інтерпретологія – «лакмусовий папірець» для віднайдення спритних керівників вузу, підрозділів, директорів шкіл та підрозділів середніх навчальних закладів, деканів (вибачте, знову жарт, але це правда для нашого вузу). Розум, помножений на мислення музикою, дорівнює великому серцю і великому таланту! Такими я знаю наших молодих випускників магістратури та аспірантури **Максима Шадька**, **Владислава Петрика**, **Сергія Дікаєва**, **Ростислава Голубєва**, **Микиту Бурцева**, **Олексія Вєтрова** та багатьох інших

Які науково-творчі заходи, зокрема, конференції, організовує кафедра, у чому їх принципова особливість?

– На це питання я відповім так. Кафедра – це людський ресурс, тому від конкретної особистості залежить статус кафедри. Отже, конференції (проводилися централізовано для магістрів та аспірантів) та творчі заходи членів кафедри ніколи не мали локального значення, а відразу вийшли на рівень університету і навіть міста Харків в цілому: наприклад, «Музичні династії», в якому батьки та діти однієї родини представляли дивовижний «букет» талантів на радість слухачам. Це стало можливим завдяки креативній діяльності завязаних до новачій в сфері культурної пропаганди музичної творчості на теренах рідного краю **Юлії Ніколаєвської** та **Ірині Сухленко**. Вони втілювали у мистецьке життя низку оригінальних

¹ Це репліка в бік сучасних «реформаторів» академічних планів «зверху», бо реформа «знизу» – з боку керівників вишів та викладачів (як наприкінці 1970-х – початку 1980-х років під керівництвом академіка І.А.Котляревського, який очолював цей процес в Міністерстві культури України) – завжди спиралася на принцип спадкоємності. Фахівці ніколи не будуть оптимізувати години на теоретичну підготовку музикантів.

«живих» ідей, надихали своїм натхненням викладачів, студентів та учнів міських закладів на спільні проекти: «Дитяча філармонія», «Відкритий університет». Проекти, які втілювала в життя Юлія Ніколаєвська є не просто концертами, а скоріше концертами-дослідженнями – «Piano-119», «Музичні QR-коди Харкова», «Impreza» та багато інших. Тому, якщо коротко: заходи нашої кафедри завжди позначені сполучкою науки та творчості. На 15-річчя був виступ фольклорного колективу «Муравський шлях», музичні вітання від кафедр, випускників. Наразі ми розробляємо проект конкурсу творчих робіт пам'яті нашої колеги музикознавиці Ірини Михайлівни Полусмяк.

Виконавська інтерпретація – це єдиний науково-дослідницький напрямок роботи Вашої кафедри, чи він набагато ширший?

– Звісно, ширший, за рахунок базової складової «аналіз музики»! Насамперед, це *теорія музичних жанрів* (багато дипломних робіт написано про фантазію, токату, концерт, сонату, симфонію, мініатюри для різних інструментальних складів); *теорія стилю в музичній культурі різних країн* (України, Китаю, Норвегії, Польщі, Франції); *теорія музичної комунікації*, започаткована у докторській дисертації Ю. В. Ніколаєвської, що отримала розвиток у магістерських роботах її учнів. Нарешті, у склад нашої кафедри увійшла етномузикологія в особі **Лариси Іванівни Новикової** та її сукупної діяльності. Це фундамент, без якого немає ніякої музикології. Отже, в ХНУМ імені І. П. Котляревського **українська фольклористика та етномузикологія є підґрунтям академічного музикознавства** в цілому.

Чи можна назвати кафедру інтерпретології та аналізу музики місцем, де виконавці та музикознавці опиняються на одному науково-творчому рівні? Як це впливає на творчі результати нашого університету?

– Складне питання, тому що можуть бути різні оцінки, різні точки зору на його зміст та бачення процесу підготовки науковців. Не секрет, що є скептики (з числа самих викладачів виконавських кафедр), які кажуть, що за них «пишуть»... керівники (?!). Кафедра є опорою аспірантури ХНУМ імені І. П. Котляревського, 75 відсотків аспірантів займаються саме у нас. Існує плавна модулція від магістратури до аспірантури. Як на мене, 75 відсотків успіху виконавця, який захищає наукову роботу (як Ви сформулювали, «опиняється на одному науково-творчому рівні з музикознавцем»), залежить від наукового керівника, який правильно і системно організовує самостійну роботу свого студента. Інші 25 відсотків – від «генофонду», тобто природнього таланту, «від батьків». Я просто перелічу прізвища: Катерина Лозенко, Ольга Юрченко, Юрій Дяченко, Марія Оболенська, Дмитро Малий, Олег Копелько, Олексій Фартушка, Руслан Каширцев, Олександра Кузьміна, Ірина Палій, Олег Клендій. У цих випускників рівень музикознавчого мислення не відрізнявся від теоретиків, і їхні результати захисту враховуються науковою спільнотою. Як це впливає на творчі результати всього університету? Респектно: майже всі, кого я назвала, працюють на випускаючих кафедрах і є справжньою «прикрасою» професійної діяльності ХНУМ!

У 2011 – 2013 рр. кафедра стала ініціатором виходу серії збірок наукових статей магістрантів «Когнітивне музикознавство», яка продовжила магістральний напрямок фахової збірки ХНУМ імені І. П. Котляревського «Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та практики і теорії освіти». У чому принципова відмінність цих збірок від інших фахових видань для магістрантів? Чи є аналог такого проєкту зараз, що продовжив би спадкоємну лінію від «Когнітивного музикознавства»?

– Чесно кажучи, я не бачила системного випуску статей магістрів в якійсь іншій консерваторії, крім нашої. Оскільки я практично з 2001 року була редактором багатьох випусків фахового видання ХНУМ, то, сформувавши конкретну назву напрямку, який мене цікавив за родом кафедральної («колективно-авторської») діяльності, я одразу поєднала молоду вузівську науку з академічним напрямком розвитку науки в ХНУМ. І вважаю це стратегічно правильним! Треба, щоб молодь бачила пріоритети своїх вчителів і розуміла, яким чином вона сама дотична до процесу розбудови науки та мистецтва у Харкові. В цьому я вбачаю запоруку майбутнього нашого вишу.

Чому, зокрема, такі дисципліни, як етномузикологія та фольклор є на базі саме Вашої кафедри, адже у інших музичних академіях ці дисципліни знаходяться на базі кафедр історії музики або ж, виокремлені, як у Львівській академії? Яким чином пов'язана фольклористична діяльність з інтерпретаторською?

– Так, історично фольклор пов'язаний з діяльністю істориків музики: наприклад, у Харкові, це була **Галина Олександрівна Тюменєва**. З часом змінювалися пріоритети, і нові керівники відправили цю традицію «на периферію».

Мені здалося, що саме **нова генерація** в особі **Ірини Анатоліївни Романюк** (яка є багаторічним носієм фольклорної традиції Слобожанщини у складі славетного етнотурту «Муравський шлях») та **Дарини Миколаївни Жалсійко** (уродженки Луганщини, чудової піаністки, широкоосвідченого гуманітарія-культуролога) **здатна вживити «ген» любові до фольклору як духовної скарбниці в сучасний навчальний процес, подолати інерцію ставлення до фольклору з боку вищого керівництва, як до зайвого анахронізму в системі «високої» виконавської культури.**

І я не помилилася, коли попрохала ректора Т. Б. Веркіну передати навчальну лабораторію фольклору під «крило» кафедри, яка опікується сучасним станом народного виконавства так само, як і європейськими цінностями в сфері класичної музики. Слава Богу, ректор Н. О. Говорухіна, проректори І. Ю. Сухленко та М. С. Чернявська сьогодні поділяють «ставку» кафедри на національно-культурні пріоритети у справі виховання фахівців, допомагаючи зберегти фонди та духовні важелі навчальної лабораторії фольклору.

Відповідаючи на другу частину питання (яким чином фольклористична діяльність пов'язана з інтерпретаторською?), наведу конкретний приклад. Останні 40 років діяльністю навчальної лабораторії фольклору та її усім напрямом етномузикології опікується знаний фахівець своєї справи **Лариса Іванівна Новикова**. Хто знайомий з нею особисто, з її науковими працями, збірками пісень Слобідської України, фондowymi записами, що звучали повсякчасно на Українському радіо, той знає, як вона *співає* в слобожанській традиції, як *інтерпретує* факти історії рідного краю і може провести цікаві паралелі з іншими регіонами, як робить дотепні рецензії на наукові студентські роботи та керує оригінальними темами музикознавців-випускників². Отже, поєднання в одній особі музиканта-практика та дослідника характеризує діяльність Л. І. Новикової як справжнього інтерпретолога – тлумача історії та теорії української народнопісенної та інструментальної культури не десь далеко, на сторінках підручників, а «ТУТ І ЗАРАЗ», і в живому спілкуванні!

У минулому році виповнилося 75 років з моменту започаткування навчальної лабораторії фольклору у нашому виші, яка є методично-практичною базою з питань фольклору кафедри інтерпретології та аналізу музики. Чи продовжується діяльність лабораторії спрямована на збирання фольклорних автентичних зразків?

– На збирання, на жаль, ні! Останні 30 років цього немає: не дозволяють сучасні економічні можливості колективу ХНУМ. А ось пропагування автентичних зразків фольклору Слобожанщини виходить непогано, про що свідчать такі факти, як перемога студентського гурту «Стежка» у конкурсі «Червона рута» (2013).

Головне, що в навчальних планах знаходиться місце для занять музикознавців та композиторів розшифрованою автентичних записів нашої лабораторії за 1970 – 80-ті роки минулого століття; звісно, хотілося більшої кількості годин. Але тенденція останнім часом, навпаки, – до зменшення. Враховуючи, що середня ланка (музичні училища, коледжі) не забезпечує належного рівня знань та навичок з фольклорної практики та етномузикології своїм учням і нашим потенційним студентам-абітурієнтам, в цілому можна констатувати падіння рівня фольклорно-орієнтованих фахівців, здатних на польову роботу, як це було наприкінці 1960 – 70-х рр. Це дуже болюча проблема... Останній, хто реально «ходив за фольклором» у села Харківської області, – композитор Олександр Щетинський, людина відома в мистецьких колах Західної Європи, старший викладач кафедри композиції та інструментування, випускник Харківської кон-

² Одна з останніх перемог: випускниця її наукового класу **Влада Русина** нещодавно захистила дисертацію як аспірантка ІМФЕ імені М.Рильського, як можна здогадатися, не без опори на попередній студентський досвід занять в ХНУМ (тема дисертації «Композиційні особливості протяжних пісень Слобідської України», 2019).

серваторії 1983 року. Разом зі своїми однокурсниками, зокрема, Олександром Грінбергом, починаючи з 1979 й по 1983 (і навіть після того) студенти-композитори наочно вивчали живу традицію Слобожанської пісенної традиції.

Яким чином використовується наявна джерельна база та в чому вона унікальна? Який на сьогодні результат діяльності навчальної лабораторії фольклору?

– Фрагмент інтерв'ю із завідувачкою навчальної лабораторії фольклору, кандидатом мистецтвознавства, доцентом **Дариною Миколаївною Жалсійко**: «НЛФ має свій офіційний you-tube канал, що поповнюється відео-матеріалами. Відбувається пропагування традиційної музики через презентацію нашої діяльності у соці-

мережі Facebook, часткова репрезентація архівних матеріалів лабораторії через оприлюднення посилання на папку гугл-диск з зразками аудіо-матеріалів та паспортними даними експедицій. Офіційна сторінка віддзеркалює вирішення таких завдань, як долучення до посту наукових класифікацій, систематизації зібраних матеріалів (формат – пост- публікація з посиланням на опрацьовані архівні дані). Планується розміщення візуального контенту, що відповідає фольклорній тематиці та оголошень з посиланням на трансляції концертів, фестивалів фольклорної музики, анонсування онлайн-заходів НЛФ ХНУМ імені І. П. Котляревського. Існують постійні контакти з провідними фольклористичними гуртами та науковцями, які їх консультують».

Проведення навчально-допоміжної роботи у 2022 – 2023 роках здійснюється у дистанційному режимі відповідно до наступних тем робочих програм навчальної дисципліни «Етномузикологія» (спеціалізації «Музикознавство», «Композиція»): «Типи нотацій: а) інтуїтивна; б) транскрипційна; в) аналітична»; «Типи аналізу: а) прагматичний; б) структурний»; ілюстративний матеріал згідно з темами: а) жанри календарно-обрядового фольклору; б) сімейно-обрядового фольклору; в) блок ліричних пісень. Постійно здійснюється консультування студентів та забезпечення архівними матеріалами з фонду лабораторії з відповідної проблематики. Отже, ми створили комунікативний простір для зацікавленої аудиторії (наразі маємо більше 90 користувачів).

Які Ви бачите перспективи розвитку кафедри? Вкажіть професійні критерії майбутнього абітурієнта Вашої кафедри.

– Перспективи кафедри інтерпретології залежать від перспектив вишу в цілому. Воєнний стан відбивається на фінансових можливостях творчого колективу, однак я – оптиміст! Вважаю, що людський ресурс та акме наших викладачів та студентів витримають «жорсткі виклики» складного історичного часу. І після закінчення війни ми отримаємо стабільні умови для розквіту усіх напрямків діяльності нашого високопрофесійного колективу однодумців!

Щодо критеріїв майбутнього абітурієнта:

- 1) професійне **честолюбство** як риса особистості;
- 2) **закоханість** у Її Величність Музику – не менша, ніж у себе і свою кар'єру;
- 3) **бажання ТВОРИТИ** для інших людей та України засобами СЛОВА про музику!
- 4) **віра** в Україну та її європейський статус.

**ДЯКУЮ за участь у Вашому проєкті!
Слава Україні!**

**Розмовляла
Софія Дімітрієва
студентка III курсу
спеціалізації «Музикознавство»**

«ПРОФЕСІОНАЛОМ МОЖНА НАЗВАТИ ТІЛЬКИ ТУ ОСОБИСТІТЬ, ЯКА У СВОЇЙ ГАЛУЗІ МОЖЕ ЛІТАТИ»

РОЩЕНКО О.Г.

Рощенко Олена Георгіївна – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри історії української та зарубіжної музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського, автор більше 140 наукових публікацій, а також лауреат творчої премії імені Іллі Слатіна «За визначний внесок у розвиток музикознавства», нагороджена Почесною грамотою Харківської міської ради Управління культури «За багаторічну плідну працю, високий професіоналізм, вагомий особистий внесок у розвиток української культури і мистецтва», подякою «За багатогранний талант і яскравий мистецький хист» від Президентського фонду Л. Кучми.

Шановна Олено Георгіївно! Дуже приємно, що є така можливість трохи поспілкуватися з Вами щодо кафедри історії української та зарубіжної музики. Розпочнемо з питання, яке хвилює не тільки абітурієнтів, але і музикознавців, які вже навчаються в нашому університеті. Де випускник кафедри історії української та зарубіжної музики може знайти застосування своїх професійних навичок? Наскільки у сучасному суспільстві потрібні професіонали-музикознавці?

– По-перше, хотілося б сказати, що це вічне питання, яке стосується долі студентів як теоретичної кафедри, так і кафедри історії музики. Коли випускався мій курс, ми дуже довго роздумували, дискутували, багато питань залишалися відкритими щодо того, як можна реалізувати свої здібності, знання, професійні пріоритети. Очевидно, що наша спеціальність не є поширеною, вона є дуже специфічною і спеціалізованою. Коли ми з Драч Іриною Степанівною поступали до нашого вишу, на бюджет було набрано 16 музикознавців (теоретиків та істориків), і тоді ще існував спеціальний факультет, де навчалися тільки музикознавці й композитори, він мав назву історико-теоретичного факультету. Зараз таке просто неможливо, тому що на курс набирається лише, наприклад, три музикознавці і один композитор. Наша спеціальність стає все більш і більш елітарною, тому загострюється питання, де б знайти як розкрити свої таланти.

Драч Ірина Степанівна, завідувачка кафедри історії української та зарубіжної музики

Наша професія, при всій елітарності, потребує універсалізму розкриття своїх можливостей. Якщо просто назвати ті сфери, де можна реалізувати таланти, не виходячи за межі нашої професії, то, по-перше, це наукова галузь. Музикознавці-історики – це є науковці, історичне музикознавство не може зводитися до хронології, знання фактів, це професія теорій, професія наукових концепцій,

проблемний нахил, без котрого сьогодні музикознавство існувати не може. Зараз у структурі історичного музикознавства з'явилися і продовжують поширюватися внутрішньо-наукові напрями. Наприклад, львівська вчена-музикознавиця, докторка мистецтвознавства, професорка, критикиня і педагогиня Савицька Наталія Владиславівна розробила новий напрям у структурі музикознавства – вікове музикознавство, це перш за все психологізація музикознавства. В докторській дисертації Наталії Владиславівни ми бачимо глибинну взаємодію з психологією, розділом якої є вікова психологія. Кияновська Любов Олександрівна дуже ратує за розвиток соціологічного історичного музикознавства, через соціологію музики відбуваються контакти з оточуючим світом. Також львівська музикознавиця Сиротинська Наталія Ігорівна займається медієвістикою. У ще одній львівській музикознавиці, докторки мистецтвознавства Новакович Мирослави є концепція щодо української музичної культури габсбурзької доби, коли захід України входив до Габсбурзької імперії, це вже четвертий науковий напрям. Тобто, талановита людина з оригінальним типом мислення і людина, якій властиві дуже масштабні знання, має безліч шляхів самовияву аж до утворення нового напрямку в структурі історичного музикознавства, має дуже великі можливості для самовираження у науковій сфері.

Інший шлях – це шлях викладача, і тут знову буде універсальний прояв. Універсалізм у сфері історичного музикознавства потребує не тільки краси і відточеності письмової думки, але і високого красномовства, ораторських даних. З одного боку викладачу потрібна ораторська «поза», але тут же потрібне і людяне ставлення до учня або студента, розуміння, що бувають якісь проблеми у студентському житті. Також іноді знання твого учителя настільки перевищують певний недолік, що ти його вже не помічаєш, тому що знаходишся у полоні краси його думок, знань. Історик музики, як викладачу, також відкриті безліч шляхів самовираження, від викладача музичної школи-семирічки до професора будь-якого університету у майбутньому, але ти маєш не тільки багато знати, але й свої думки так обрамляти, щоб бути цікавим, щоб заволодіти аудиторією, від діточок до дорослих людей. Зараз, оскільки з Європою кордонів майже немає, самовираження у випускника консерваторії дуже великий, тим паче що випускник не обмежений тільки рівнем вищої освіти. Для кращих випускників нашої кафедри відкриваються двері аспірантури, а потім і докторантури, це нескінченність освіти, саморозкриття, тобто можна продовжити і перший напрям. Наукова діяльність і зростання музикознавця-історика дуже сильно пов'язані з викладацькою діяльністю, це дуже важливо. Сьогодні прийшла доба, коли ми маємо спиратися на новітні наукові концепції у музичному історичному напрямі, на наших очах народжуються нові галузі, які дозволяють під іншим кутом зору побачити проблематику. Прийшла пора такого музикознавства, яке за словами одеської докторки мистецтвознавства Самойленко Олександри Іванівни є авторським, саме це відрізняє українське музикознавство. У наш час вища освіта поза авторського проблемного музикознавства існувати не може.

Тюменева Г.О. (засновниця кафедри історії музики в Харківській консерваторії у 1947 році та її перша завідувачка) і Борисов В.Т. на занятті зі студентами

Крім того, я впевнена, наше сучасне суспільство потребує виходу до народу. Це можуть бути авторські програми у прямому ефірі. Яку зацікавленість викликають програми для широкого кола аматорів про долю певного композитора або про ті проблеми, які переживає наша сучасність! Це все надзвичайно актуально! Тут потрібен і журналістський талант, щоб тримати увагу і серця слухачів та збирати аудиторію. Також це і концерти, будь-які публічні виступи. Необхідно володіти ґрунтовними знаннями, ораторським мистецтвом і фантазією, легким польотом імпровізації.

Редакторська діяльність також є дуже важливою і зараз у дефіциті. Поза редакторської професійної роботи жодна збірка або навіть наукова стаття існувати не може, тому що дуже часто автор, виклавши головні свої ідеї, щось втрачає, а пильний редактор має показати недоліки, якщо вони є, попросити допрацювати. Можливо прийде час, коли повернеться рецензування концертів, цікавих заходів не тільки в газетах, але і в інтернеті. Мені здається, кожен з випускників кафедри може знайти сферу діяльності, яка є більш близькою до його обдарування, таланту, зацікавленості, інтересів. Перед музикознавцем-істориком взагалі може розкритися весь спектр, тому що приходиться бути і редактором, і ведучою концертів, і виступати, і писати в газетах, і постійно зростати, особливо коли ти можеш летіти вільно в небесах музикознавчої науки і коли тебе хтось слухає та підтримує. Якщо випускник того гідний, то перед ним обов'язково, раніше чи пізніше, відкриваються двері.

Чи орієнтується кафедра історії української та зарубіжної музики на досвід європейських консерваторій або спирається лише на історію харківської школи музикознавства?

– Хочу сказати, що це просто неможливо бути обмеженими тільки харківськими традиціями. У всіх консерваторських містах України зараз існують одразу по декілька історично-музикознавчих шкіл, розвиваються дуже специфічні концепції та вчення. Завдяки Гвідо Адлеру ми звикли до того, що є музикознавство історичне, а є систематичне і теоретичне. На сьогодні такі ж характеристики має й історичне музикознавство. Історичне музикознавство – це водночас і сфера побутування теорій, тобто воно також теоретичне, і сфера нових оригінальних концепцій, воно також є систематичним.

Викладачі кафедри історії музики, 1971 р.: Івановський П.О., Беленкова І.Я., Юферова З.Б., Тюменева Г.О., Черкашина-Губаренко М.Р., Шокальський П.В., Щербінін Ю.П.

Для мене особисто є важливим не тільки досвід консерваторії як закладу, але і особистості і концепції особистості. Ми зовсім не замикаємося, хоча дуже цінуємо історію нашої музикознавчої школи на чолі з Тюменевою Галиною Олександрівною. У нас є чому вчитися і є чим пишатися. Не можна не згадати, що на кафедрі працювала Черкашина-Губаренко Марина Романівна і у свій час ми слухали в її інтерпретації деякі теми з історії музики, вивчали сучасну музику.

Як професор, назвіть якості (навички), які Ви передусім цінуєте в своїх студентах. В яких формах, на Вашу думку, здобувач вищої освіти може найбільш яскраво проявити свою творчу особистість?

– По-перше, талант. Функція викладача – цей талант побачити. Ти маєш бути психологом, розкрити цю маленьку дитину, що приходить до тебе, яка сама себе боїться, що вже казати про професора. Необхідно розкрити її так, щоб людина сама в себе повірила, щоб її талант забував. І тоді вже насолоджуватись тим, що ця людина собою, як професіонал і особистість, являє.

Окрім таланту, по-друге, безумовно потрібна наполеглива праця. Тому що для музикознавця немає другорядних дисциплін, у всіх курсах є моменти, які надають можливості особистості студента розкритися. Хіба можна пропустити філософію? Ні. А хіба можна пропустити політичну економію? У нас був настільки яскравий, талановитий і молодий тоді лектор, Яшинов Олексій Леонідович, що усі просто поперед себе бігли на його лекції. Особисто я навчилася у нього думати, логічному розкриттю думки, мислити парадоксально. Він ніколи не боявся створити диспутивну ситуацію на заняттях, а особливо на семінарах. Вміння поставити питання, проблему – це дуже важливо для наукової діяльності. А чи можливо пропускати заняття зі спеціалізованого фортепіано, чи-

тань партитур, історії? Немає неважливих предметів. Я також дуже швидко зрозуміла, що треба вчитися всьому у свого викладача: як він входить, який у нього вираз обличчя, як він посміхається. Потрібно бути аналітиком і відмічати як позитив, так і негатив, мабуть, у кожного найяскравішого викладача є щось негативне. Придивись, не роби такі помилки, вчись не тільки на власному, але і на чужому досвіді!

По-третє, захопленість своєю працею і вміння оригінально мислити. Ще у школі я стала розуміти, що для того, щоб якимось зростати особистісно, потрібно не тільки вивчити те, що надав тобі вчитель, а треба злетіти вище: або узагальнити, або зробити хоча б один власний висновок, або вивести якийсь гіпотезу. Якщо ти підіймаєшся над навчальними знаннями, то починаєш вчитися літати. Я вважаю, що професіоналом у будь-якій сфері можна назвати тільки ту особистість, яка у своїй галузі може літати і брати на свої крила власних учнів, для того щоб підняти їх якнаймога вище і надати їм здібність до вільного польоту. Поки ти займаєшся лише екзерсісами, за межі класу не виходи, тільки тоді, коли ти навчиш літати, тоді розпочинається творчість. У нашій спеціальності важливо створювати власне. Але всі думки повинні бути аргументованими, небезпідставними і виношеними. Тобто треба літати, але опорою для тебе має бути те повітря, на яке ти спирався свої крила.

Університетське життя – це не тільки лекції, семінари, важка підготовка до сесії, а ще і участь у конкурсах, конференціях, творчих проєктах. Чи пропонує, на Ваш погляд, кафедра історії української та зарубіжної музики різноманітні форми саме позанавчальної діяльності?

– Нещодавно кафедра на чолі з професором, доктором мистецтвознавства Драч Іриною Степанівною провела «Опера-квест». Відбувається дуже творча робота, постійно проводяться конференції, у яких беруть участь студенти-бакалаври та магістри. Я вірю, що такі форми позанавчальної діяльності будуть розвиватися з кожним роком.

Зараз настільки важкий час, що навіть виразити всі його складнощі немає сенсу. Ми є учасниками історії,

яка потім буде описана у підручниках і яка стане сюжетною основою для багатьох художніх творів та видів мистецтва.

Кафедру історії української та зарубіжної музики складають представники чотирьох наукових генерацій харківської музично-історичної школи. Ви, окрім цього, є представником славетної музично-наукової династії. Як Ви вважаєте, що залишається незмінним у викладанні і має бути збереженим, а що змінилося за останній час, або потребує оновлення?

– Чотири покоління харківської музично-історичної школи – це цікаво, прекрасно, але і в той же час складно. Чудово зараз розумію, що за все життя ти звик бути під чийось захистом, ти працював разом зі своїми викладачами, які тобі могли щось порадити. Наприклад, коли я почала працювати в консерваторії, в мене був консультант – Тюменева Галина Олександрівна, і з одного боку я відчувала священний трепіт перед цією «горою», а з іншого боку доброзичливість. Тобто коли ми були молодими викладачами, старші покоління передавали нам свій досвід. Зараз ми вже стали старшим поколінням і це дуже відповідально і складно, тому що завжди треба згадувати тих, у кого ти вчився.

Що стосується моїх батьків, то все, чим я володію як професіонал, я маю завдяки їм. Тому що у моїй пам'яті назавжди викарбувалися, наприклад, ті вимоги до музиканта, про які говорив мій батько, Авер'янов Георгій Борисович: «Є лише дві професійні сфери, в яких людина може стрибати вище голови: мистецтво і наука». І критерієм досконалості для нього було постійно стрибати вище голови, тобто долати в собі все те, що ще вчора здавалося тобі недосяжним.

Крім того, моя мама, Юферова Зінаїда Борисівна, завжди настільки ретельно вивчала так звані «дрібнички», потім з їх нагромадження вибудовувала узагальнену картину знань, що я розуміла: немає неважливих деталей! Їх не можна випускати із поля своєї уваги, бо іноді через них розкривається якась таємниця. Знання, які раніше залишались на поверхні, знезацька набувають такого сяяння, що заново освітлюють усю картину історичного процесу.

На сьогодні мало хто як і з абітурієнтів, так і здобувачів вищої освіти відчуває різницю між навчанням в університеті та в консерваторії. В чому, на Ваш думку, полягає ця різниця?

– Ця різниця існує. Наприклад, у Німеччині консерваторія – це найвища школа музики (Hochschule für Musik), тобто це виконавська стихія. А наукова діяльність є університетською. Оскільки зараз ми є університетом, то відповідно науковий наголос має бути дуже значним. Історичне музикознавство також є одним з напрямів наукової діяльності. І тут я не можу не провести паралель зі львівською традицією, де існує музична академія з кафедрою музикознавства, але є ще Львівський національний університет і там також є кафедра музикознавства. Специфіка нашого університету полягає в тому, що тут ніби об'єдналася традиція найвищої музичної школи, але і університетська традиція нам властива. В університеті також мають поєднуватися різні напрями діяльності.

І наостанок, що Ви могли б порадити абітурієнтам, які б хотіли спробувати свої сили у музикознавчій науковій сфері? На що їм звернути увагу при підготовці до цього професійного шляху?

– Усі абітурієнти – це індивідуальності. Не ігноруйте жодний предмет, здобуйте шкільну освіту. І я хочу сказати, що оригінальність мислення певною мірою можна виховати, але знання також є необхідним фактором. У своїх відповідях надавайте не тільки якісь шкільні істини, але й відчуття індивідуальності і польоту. Однак цей політ не має бути довільним, щоб це було вмотивовано, відповідало ідеям, які ви викладаєте. На основі ґрунтовної освіти можна бути вільним художником. Випускник школи, який поступає до університету, вже має бути професіоналом на рівні середньої освіти і потім свої знання вдосконалювати. **І обов'язково вірити в себе!**

*Розмовляла
Анастасія Баздирева
студентка III курсу
спеціалізації «Музикознавство»*

23 лютого у Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського на платформі Moodle відбувся «Опера квест онлайн».

Проєкт присвячений творчості чотирьох видатних європейських композиторів: Луї Гектору Берліозу, Джузеппе Верді, Ріхарду Вагнеру, Семену Степановичу Гулаку-Артемівському. У цьому році музикознавча спільнота вшановує їх ювілеї: 220 років від дня народження Луї Гектора Берліоза; 210 років – Джузеппе Верді, Ріхарда Вагнера, Семена Степановича Гулака-Артемівського. У завданнях квесту були задіяні ті опери, які насправді можна вважати одними з найяскравіших у творчому доробку цих композиторів. «Запорожець за Дунаєм» – перша українська опера, яка пережила заборону цензурою і тепер є скарбом нашої культурної спадщини; «Бенвенуто Челліні» – оперний первісток французького композитора-романтика, в якому він показав своє прагнення поріднити оперу з симфонією; «Ріголетто», «Травіата», «Аїда», «Трубадур», «Набукко», «Дон Карлос», «Отелло» – ці опери Джузеппе Верді звучать зі сцен оперних театрів усього світу вже понад сто років і досі не втрачають своєї популярності; і нарешті «Легючий голландець», «Лоенгрін», «Тангойзер», «Трістан та Ізольда», «Парсифаль», «Перстень Нібелунга» – творіння Ріхарда Вагнера, який залишався неукліним реформатором та прихильником музичної драми.

Організаторами виступила кафедра історії української та зарубіжної музики – Драч Ірина Степанівна, Ващенко Олена Вікторівна, Дербас Марина Олексіївна, Сердюк Олександр Віталійович, а також Кордовська Поліна Анатоліївна, аспірантка-випускниця кафедри, нині – доктор філософії та лектор Львівської філармонії. Чуйне керівництво було відчутно як в спілкуванні з учасниками, так і в підході до складення завдань. Одразу зрозуміло, що без професіоналізму в музикознавчій сфері, любові до оперного мистецтва та своєї справи неможливо було б втілити у життя настільки цікавий проєкт!

Для проходження квесту не потрібні були енциклопедичні знання і подробиці біографії композиторів. Насамперед, важливою була обізнаність щодо сюжетів і героїв опер, найбільш відомих музичних цитат і візуальних зображень з цих опер, але тим не менш, завдання потребували кмітливості, вміння швидко знайти потрібну інформацію, розшифрувати ребус. Перше завдання одразу налаштувало на позитив і змусило посміхнутися: використовуючи певний алгоритм, за останніми цифрами своїх дня та року народження потрібно було визначити, яку назву мала б опера кожного з учасників квесту (наприклад, 19 лютого 1998 року – «Ломбардці без тіні» – опера про боротьбу із тінювими корупційними схемами).

Одним з найцікавіших, але водночас найскладніших завдань було визначення за географічними координатами населеного пункту і дії оперних творів, яка відбувалася або могла відбуватися там. На думку організаторів квесту, «опера – це завжди мандрівка у незвідані світи, і щоб не загубитися у цій подорожі, слід добре орієнтуватися

у оперних координатах». Ще одним несподіваним та неординарним завданням виявилось розшифрування емоджі-ребусів, у яких були загадані сюжети деяких опер.

З 17 учасників, а це студенти та аспіранти університету різних спеціалізацій, були визначені дев'ятеро лідерів квесту: Алевтіна Руденко (3 курс, композиція), Валерія Демусь (2 курс, музикознавство), Ольга Чикалова (6 курс, музикознавство), Поліна Єрко (4 курс, академічний спів), Анастасія Баздирева (3 курс, музикознавство), Марія Гулідова (4 курс, академічний спів), Анастасія Онищенко (3 курс, спеціальне фортепіано), Маргарита Байдак (3 курс, оркестрові духові інструменти), Вероніка Мостова (4 курс, академічний спів).

Переможці отримали додаткові 10 балів з історії музики для наступної екзаменаційної сесії та здобули право бути повноцінними членами Вагнерівського товариства в Харкові й за активної участі в його діяльності будуть рекомендовані кандидатами в стипендіати Вагнерівського фестивалю в м. Байройт (Німеччина).

На думку голови Харківського Вагнерівського товариства, Сердюка Олександра Віталійовича, проведення «ОПЕРА КВЕСТ» виявилось корисним досвідом як для учасників, так і для організаторів. Так само вважають навіть ті студенти, які набрали незначну кількість балів. Учасники квесту мали можливість переконатися у тому, як кмітливість та винахідливість може посприяти розв'язанню певних творчих завдань. Олександр Віталійович сподівається, що подібні заходи відбуватимуться на регулярній основі й стимулюватимуть пізнавальну активність студентів, а також плекає надію, що є всі підстави виходити з подібними проєктами на загальноукраїнський рівень. Як голова Вагнерівського товариства в Харкові, Олександр Сердюк вітає всіх учасників квесту, а також переможців, які вже беруть участь або виявили бажання брати участь у діяльності товариства.

Матеріал підготувала Анастасія Баздирева

ОЛЕКСІЙ ФАРТУШКА: ПРО ОBOB'ЯЗКИ ТА РОЛЬ ДЕКАНА, ВИКЛИКИ, ІДЕЇ ТА НОВАЦІЇ, ТВОРЧІ ПЛАНИ

В період 2022-2023 років освітній процес всіх навчальних закладів України постав перед серйозними викликами та проблемами. Швидка адаптація до нових умов була не простим шляхом для нашого Університету. Олексій Дмитрович Фартушка та його команда з великим успіхом впоралися з таким не простим завданням. Нові навчальні платформи, засоби комуні-

кації та формат роботи дуже швидко з'явилися завдяки великим зусиллям та творчим ідеям нового декана. Сьогодні ми з перших вуст дізнаємося, хто такий декан, яка його роль в житті студентства і що нового можна зробити для навчального процесу в наш час.

Вітаю вас, Олексіє Дмитровичу! Дякую, що знайшли час для інтерв'ю нашій студентській спільноті! До повномасштабної війни основною сферою Вашої творчої діяльності було керування хором «Весняні голоси». Але вже більше ніж півроку Ви є виконуючим обов'язки декана виконавсько-музикознавчого факультету Харківського національного університету

мистецтв імені І. П. Котляревського. Яка діяльність Вам ближче на даному етапі Вашого творчого життя: керування хором чи навчальним процесом? Чи можливе їх неконфліктне поєднання? Чи залучаєте Ви досвід керування хором колективом на посаді декана?

– Дозвольте мені висловити подяку за запрошення, для мене воно стало несподіванкою. Не очікував такої уваги до моєї особи, але з радістю відповім на Ваші питання.

Так, я був і є художнім керівником Народного художнього колективу «Весняні голоси» з 2012 року. Але в той самий час основним місцем роботи для мене завжди був наш Університет, де я, з 2014 року, ще у час проходження асистентури-стажування, почав працювати на посаді викладача кафедри хорового диригування.

Дійсно, управління великим і відомим хором колективом стало певним поштовхом до зацікавленості принципами і методами сучасного менеджменту. Хотілося б, щоб колектив розвивався та ефективно працював і, головне, щоб в колективі завжди були діти, колектив якісно звучав і знаходився в авангарді дитячого хорового виконавства. Дещо нам з командою вдалося втілити у життя: сольні концерти, виступи на фестивалях, конкурсах, нагороди, зняті кліпи, створення бренду і таке інше.

Крім того, обидві сфери потребують вміння відчувати і розуміти потреби та можливості кожного окремого учасника колективу створювати оптимальні умови для розвитку кожного з них.

Щодо того, що мені ближче на даному етапі – можу відповісти так: для мене нова посада – це велика відповідальність і певний виклик. Якщо так вирішили колеги та адміністрація на чолі з шановною Наталією Олегівною – я не можу підвести, і намагатимусь впоратись із поставленими завданнями якнайкраще.

Якими навичками на Вашу думку повинен володіти декан? Чи існує портрет «ідеального декана»?

– По-перше, дуже важливо знати законодавство, яким керується вища освіта, а також нормативні документи Університету, а їх дуже багато. Важливими є організаційні здібності, я прихильник того, що необхідно будувати процеси системно – щоб при максимальній ефективності вони потребували мінімум втручання.

Ще дуже важлива для мене комунікація. Комунікація з усією адміністрацією, між факультетами, з кафедрами, колегами і найголовніше – зі здобувачами. Мені здається трішки вдалося в цьому питанні просунутись. На мою думку, основою цієї комунікації має бути взаємна повага та намагання допомогти. Хоча, зізнаюсь, іноді виникає відчуття, що не завжди усі учасники процесу комунікації прагнуть до цього.

Чи справдилися Ваші очікування щодо процесу керування факультетом за ці півроку?

– В мене не було особливих очікувань. Був певний обсяг роботи, який необхідно було виконати. Перші півроку до кінця зимової сесії були досить складними. Зараз можу сказати що відчуваю ситуацію більш контрольованою.

Як я жартував, в YouTube немає відео «як бути деканом», «деканат для чайників» (сміється), щось такого плану. Доводилось заглиблюватись у процеси по ходу справ.

У своїй роботі декана Ви спираєтесь на традиції попередників нашого Університету, чи враховуєте досвід інших вишів?

– Обійнявши посаду, я одразу вивчив всі документи, звіти, протоколи за останні роки, коли факультетом керував шановний Сергій Петрович Турнеєв. Я б із радістю поспілкувався особисто і порадився з ним та Матюхіним Володимиром Петровичем, але трішки бракує часу... Крім того маю можливість порадитись із Сергієм Миколайовичем Прокоповим, який також обіймав цю посаду. Я багато навчився в нього стосовно організації процесу.

Щодо досвіду інших вишів – іноді спостерігаю за організацією освітнього процесу в УКУ, це дуже сучасний виш в якому впроваджуються сучасні стандарти менеджменту, вони дуже гарно комунікують зі студентами, абітурієнтами, пропонують якісні освітні програми. Також іноді моніторю, що відбувається в музичних академіях, як українських, так і зарубіжних.

Як посада декана вплинула на Вашу особистість та творчу сферу життя? Чи вдається зараз поєднувати керівну та творчу діяльність?

– Зараз творча діяльність зосереджена на дистанційних проєктах студентського хору та колективу «Весняні голоси» – звісно бракує спілкування з хоровими колективами наживо. Але нам вдається не дивлячись на усі труднощі створювати «віртуальні хори» та презентувати їх широкому загалу.

Для багатьох студентів буде актуально почути з «перших вуст» про роль деканату в навчальному процесі. Розкажіть більш детально, де обмежується його сфера впливу? Якими питаннями він займається, та у яких випадках необхідно звертатися саме до Вас?

– Деканат займається багатьма питаннями, пов'язаними з навчальним процесом, і відповідає за його організацію та проведення на високому рівні. Кафедри факультету під керівництвом декана забезпечують зміст та її якість.

Якщо виникають будь-які питання щодо навчального процесу, студенти можуть звертатися до декана, або його заступника. Загалом, деканат забезпечує підтримку та організацію навчального процесу, тому студентам необхідно звертатися до нього у випадках, коли виникають проблеми з навчанням.

Отримати посаду декана під час війни – це дійсно виклик для будь-кого з викладачів, навіть для найдосвідченіших. Більше того, Вам довелося взятися за це в умовах онлайн-навчання. Розкажіть про свої враження та внутрішні переживання щодо цього.

– Дистанційне керування навчальним процесом дійсно досить важке завдання для будь-кого, воно потребує

багато зусиль, щоб взяти під контроль всі процеси. Але адміністрація Університету на чолі з ректором та проректорами створили усі умови для того, щоб це було реалізовано. За цей час і я мав змогу зробити свій вклад у цю справу, сприяючи впровадженню використання кваліфікованого електронного підпису науково-педагогічними працівниками, що дозволило нам забезпечити електронний обіг документів, їх легальність та достовірність.

Також, ми повністю перезапустили центр дистанційної освіти нашого Університету на базі платформи Moodle, що дало змогу забезпечити студентам доступ до необхідного навчального матеріалу та інструментів для взаємодії з викладачами. Сподіваюсь, покращення у цій роботі відчувається нашими здобувачами у процесі навчання.

В умовах онлайн-навчання виникає надзвичайно гостра потреба в електронних джерелах. Чи впливає деканат на процес переведення друкованих бібліотечних ресурсів в цифровий формат?

– Загалом це відповідальність директора та працівників бібліотеки. Наша бібліотека функціонує на запити і працівників, і здобувачів, сканує необхідні матеріали. Крім того йде робота із наповнення університетського репозиторію, де буде викладено навчально-методичне забезпечення дисциплін. Деканат і кафедри факультету активно сприяють цьому процесу.

Яким Ви бачите виконавсько-музикознавчий факультет? Що нового, на Вашу думку, потрібно внести в освітній процес, що залишити, а чого зовсім позбутися?

– На мою думку, з огляду на специфіку, в нас факультети не настільки автономні, щоб казати про стратегічний розвиток в межах факультету. В стратегічному плані краще фокусуватись на майбутньому Університету. Доречі, в нас є дуже цікавий документ – «Стратегія розвитку ХНУМ імені І. П. Котляревського», він викладений на сайті і як раз формує візію, місію та вектори розвитку Університету.

Я бачу певні проблеми в організації освітнього процесу, хотілося б, і ми будемо працювати над цим, щоб розклад був логічним і зручним як для викладачів, так і для здобувачів. Дуже важливим вважаю розвиток циклу вибіркових дисциплін. В мене є персональна зацікавленість щодо історично-інформованого виконавства і, на мою думку, цього напрямку нам не вистачає. Як раз можна було б почати розвивати його у межах кількох вибіркових дисциплін.

Необхідно продовжувати вдосконалювати систему дистанційного навчання, щоб вона була максимально ефективною і зручною для учасників процесу.

Щодо форм і методів навчання можу сказати тільки одне – я не є прихильником завдань з конспектування, переписування та написання рефератів. Такі форми мають місце бути, але дуже виважено.

Ми зараз маємо досить збалансовані освітні програми з огляду на використання часу. Тому студенти не мають бути перевантаженими, і цей ресурс дуже хотілося б, щоб був спрямований на творчу реалізацію.

Які студентські та викладацькі ініціативи викликають найбільшу зацікавленість деканату? Щоб Ви могли порадити з цього приводу?

– Мені здається, той факт, що в нас відбувається велика кількість подій – вже добрий знак. Поступово мистецький процес буде відновлено повноцінно, і ми з нетерпінням чекаємо Перемоги і повернення наших студентів в стіни Університету.

Якщо казати про конкретні заходи дуже цікавий напрям арт-терапії, запроваджений за ініціативою Юлії Вікторівни Ніколаєвської, це дійсно на часі і соціально важливий проєкт. Крім того, просто конкурси, події, круглі столи, активності на кшталт «Опера-квест» – все це дуже корисно і додає мотивації як викладачам, так і студентам.

З порад – мені б хотілось, щоб студенти ще більш активно залучались до медійної підтримки заходів Університету. Але дуже важливо, щоб ця робота керувалась

стратегією комунікації, щоб бренд Університету ставав ще більш потужним і впізнаваним. Тут можна шукати цікаві формати, стріми, підкасти, соціальні мережі тощо.

Я готовий, наприклад, на онлайн-стріми в Інстаграмі регулярно спілкуватись зі студентами! Думаю, це був би цікавий досвід.

На яку допомогу можуть розраховувати абітурієнти під час вступної сесії? Чи змінився формат цієї допомоги у зв'язку з введенням воєнного стану?

– Під час вступної кампанії абітурієнти можуть розраховувати на абсолютно прозорий і чесний творчий конкурс і абсолютну відсутність будь-якої корупції. Це принципово для Університету вже багато років.

Зараз для підготовки до творчого конкурсу абітурієнти можуть звернутись до викладачів кафедр і отримати фахові консультації. Звісно, що цього року в основному це відбувається в онлайн-форматі.

Під час нашої розмови ми вияснили, ким є декан для студентів, абітурієнтів. А якою є його роль для викладачів?

– Звичайно, роль декана є дуже важливою для викладачів. Декан забезпечує роботу кафедри, контролює якість навчального процесу, сприяє удосконаленню наукової роботи, розробці методичного забезпечення освітнього процесу. Крім того, декан координує взаємодію з іншими факультетами та відділами Університету. Викладачі можуть звертатися до декана з питань, які стосуються їх педагогічної діяльності, а також з питань організації навчального процесу.

На завершення, ми б хотіли більше поговорити про Ваші творчі плани.

– Зараз творчі плани пов'язані переважно з реалізацією віртуальних хорів із хором студентів. Ми вже зробили кілька проектів, працюємо над сучасним твором а cappella Андре Арнесена «Even When He Is Silent», а також плануємо представити «Magnificat» Антоніо Вівальді. Дистанційно працювати з хором і ще робити такі проекти – це надскладне завдання, яке потребує дуже багато часу та певних технічних навичок. Крім того, хотілося б організувати кілька майстер-класів або відкритих лекцій щодо Н.І.Р. (Historically informed performance).

Що особливо Вас надихає на плідну творчу та організаторську діяльність в такий складний час?

– Є два джерела: перше – дуже мотивує бачити результат, коли зробив щось і це позитивно вплинуло, якийсь процес налагодився, вирішилося якийсь питання. Позитивні відгуки від студентів та колег дуже допомагають триматись і працювати далі. А друге – це з життєвого. Коли бракує натхнення – слухаю Монтеверді, коли є можливість – займаюсь спортом, дуже люблю пляжний волейбол.

Що Ви можете побажати, порадити своїм колегам, нинішнім та майбутнім студентам нашого Університету?

– Усім нам бажаю скорішої перемоги і повернення в наш рідний дім – Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. А також моїм колегам, студентам та майбутнім абітурієнтам бажаю невичерпного натхнення та творчої енергії у служінні мистецтву.

Ще раз дякую за запрошення!

*Розмовляв
Станіслав Тягун
студент III курсу
спеціалізації «Музикознавство»*

«ТРАНСЦЕНДУВАТИ = ПОСТІЙНО ПЕРЕБІЛЬШУВАТИ СЕБЕ»:

ПРОФЕСІЯ КОМПОЗИТОРА У XXI СТОЛІТТІ

САВЧЕНКО Г.С.

2022 став ювілейним роком для Харківського університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Не лише університет відзначав своє 105-річчя, а і одна з найстаріших у нашому вузі кафедра композиції та інструментування. Її очолила молода харківська композиторка, кандидат мистецтвознавства, доцент – Ганна Сергіївна Савченко. Вона є авторкою оригінального курсу «Сучасні оркестрові стилі». Як випускниця двох кафедр – композиторської та музикознавчої, Ганна Сергіївна органічно поєднує наукову та композиторську діяльність. Наразі в її доробку камерно-інструментальні, камерно-вокальні та хорові твори, понад 50-ти наукових робіт, що присвячені питанням західноєвропейського симфонізму, семантики музичного тексту, української музики. Будучи людиною, яка сама створює музику, а також причетна до формування майбутніх композиторів в класах зі спеціальності («Композиція», «Композиторсько-педагогічна майстерність»), вона краще за будь-кого розуміє, що означає бути композитором у наш час.

*Савченко Ганна Сергіївна,
Байройт, оперний театр Ріхарда Вагнера*

Вітання, Ганна Сергіївна, як би Ви визначили професію композитора у XXI ст.?

– Загалом у XXI столітті розуміння професії композитора порівняно з XVIII або XIX століттями не змінилось. Композитор – це той, хто професійно творить музику, маючи для цього талант, необхідні знання і вміння. А ось «для чого» і «яким способом» – змінилось. Значно

розширилась сфера застосування композиторської творчості (і це надбання XX століття) – у кіноіндустрії, на телебаченні, радіо, у шоу, у рекламі тощо. Отже, це велика сфера прикладної музики, для створення якої теж потрібні професійні композитори, котрі вміють це робити якісно. А для цього слід володіти відповідними комп'ютерними технологіями, вміти працювати зі спеціальними програмами. Не випадково композиторів, які пишуть таку музику, нерідко називають саундпродюсерами. У сучасного митця зараз є широкий вибір сфер реалізації свого творчого потенціалу.

Чи змінилось ставлення до цієї творчої професії у суспільстві в порівнянні з минулими століттями?

– Виходячи з попередньої відповіді – і так, і ні. Залежно від того, з якою музикою ми маємо справу: з «академічною», яка звучить у концертних залах, чи з тою, що використовується для сучасних мистецьких форм. Ми сприймаємо постать композитора в традиційному ключі або враховуючи ті новації, про які ми зазначили.

У будь-якому разі головне, щоб автор мав можливість реалізуватись в сучасному соціумі, відчував своє призначення, потребуваність. А в якій сфері, на якому рівні культури це відбувається, на мою думку, не так важливо зараз. Це вибір композитора.

Отже, як я розумію, наразі ми спостерігаємо розширення меж та можливостей для розкриття композиторського потенціалу. Будь-яка форма втілення його творчості є вагомою для соціокультурного простору. Професія композитора не обмежується лише академічною традицією.

Які якості потрібно мати композитору, щоб «бути в тренді»? Взагалі, на Вашу думку, чи потрібно прагнути загального визнання?

– А що означає «бути в тренді»? Що таке «тренд» в сучасній музичній культурі (світовій, європейській, українській – візьмо будь-який масштаб), яка вирізняється граничним плюралізмом і можливістю співіснування або діалогу різних естетичних настанов, мистецьких ідеалів, художніх принципів, композиторських технік? Сучасну композиторську практику не можливо звести до єдиного знаменника, вона вражає різноманітністю. І в цьому багатоголосі доволі складно виявити магістральний «тренд». Якщо мова йде про загальне визнання, статус «живого класика», зачислення до «золотого фонду», то оцінка композиторської творчості з цієї позиції (вивчається чи ні в курсі музичної літератури в музичній школі) значно збіднює наше уявлення про живу, сучасну нам композиторську практику.

Я би перенесла смислові акценти з «бути в тренді» на «бути професіоналом». Професіоналізм – це те, чого має прагнути композитор, над чим працювати і вдосконалювати усе життя. Як в будь-якій спеціальності. А

щодо загального визнання – це вирішує кожний для себе: заради чого він творить, яку мету переслідує.

На мою думку, дуже слушне зауваження, що професіоналізм залишається актуальним у будь-яку епоху, це одна з головних причин бути зрозумілим та актуальним у різні століття.

Ганно Сергіївно, яким Ви бачите сьогодні педагога-композитора? Виділіть найважливіші напрямки його діяльності?

*Після концерту в рамках Kharkiv Music Fest.
Д. М. Малий, Г. С. Савченко, О. С. Щетинський,
В. О. Богатирьов*

– Педагог-композитор сьогодні – це, передусім, високоосвічений фахівець, котрий «трансцендує» в тому смислі, який вкладав в це поняття видатний філософ сучасності Мераб Мамардашвілі, тобто постійно перебільшує себе, прагне здійснитись як Особистість. Мова йде не тільки про інтелектуальну, а й про духовну складову людини, без якої Особистість мертва. Любов і Знання – це та пара понять, без яких творчість педагога у будь-якій сфері буде пустою, малопродуктивною. Любов до учня, до музики, і знання, які оновлюються, переосмислюються, трансформуються. А у композитора є велика відповідальність, адже він втручається в особистісний, духовний світ свого учня. Треба бути вкрай обережним. Це не мої думки – про це казали мої вчителі, розмірковують зараз і мої колеги.

Напрямок діяльності педагога-композитора визначаються вимогами до викладачів закладів вищої освіти: окрім власної творчої, усі ми більшою чи меншою мірою займаємось науковою діяльністю. До того ж композитори реалізують себе як виконавці, тим самим підтверджуючи тезу про універсальну особистість як ідеал митця.

15 травня 2023 р. Концерт «З вірою у майбутнє». У виконанні твори молодих композиторів – студентів й аспірантів кафедри композиції.

Ваші основні правила для встановлення творчого контакту зі студентом?

– Кожний студент є особистістю, яку слід поважати. Це найголовніше! Встановлення людського контакту на основі поваги, уваги, доброзичливості – є підґрунтям творчого контакту. При цьому добрі стосунки не означають поблажливості, відсутності критики з боку вчителя, невимогливості. Але зауваження мають бути конструктивними, адже, як часто я кажу своїм учням: «ми пливемо в одному човні в одному напрямку, тому гребти слід дружно».

17 травня 2023 р. концерт «Інтенції» (університетська філармонія). Концерт для кларнета Руслана Каширцева у авторському виконанні

Чи замислювались Ви над тим, як війна вплинула на творчу свідомість Ваших студентів-композиторів?

– Війна вплинула абсолютно на всі аспекти нашого життя. І ці впливи ми будемо ще довго відчувати і дола-

ти. Творча свідомість може зреагувати не одразу, а відголоском після її завершення. Зі швидкої реакції наведу приклад. Одна студентка задумала написати, за її словами, «щось легке», «чарівне». А воно не пишеться, ніяк не пишеться. Різко змінили задум з «приємного» і «дивного» на твір про війну. Бо для людини час настав це прожити не тільки в житті, але і в мистецтві, адже рік тому, на початку війни вона не змогла це зробити – сил не було. А твір про війну народжується.

Наразі спостерігаємо стрімке оновлення педагогічного складу кафедри композиції та інструментування, яка має сталі традиції та славетну історію. Отже, на Ваш погляд як завідувачки, хто презентує кафедрі сьогодні? Що об'єднує цих різних за стильовим напрямком митців?

– З початком війни склад кафедри кардинально змінився. Зараз її презентують викладачі різного віку: Олександр Щетинський, Ігор Гайденко, Сергій Пілютиков, Дмитро Малий, Володимир Богатирьов, Катерина Палачова, Руслан Каширцев. Усі вони представляють різні лінії харківської композиторської школи. Об'єднує їх високий професіоналізм і бажання рухатись вперед.

Тобто викладацький склад кафедри композиції наразі є дуже різноманітним за творчими напрямками, що надає здобувачам вищої освіти змогу віднайти свій індивідуальний творчий метод, обравши наставника за покликом серця та єдністю творчих поглядів.

Після концерту «Інтенції». Малий Д. М., Каширцев Р. Г., Богатирьов В. О.

Як Ви ставитесь до поєднання творчості з науковою діяльністю? Чи повинен сучасний композитор пояснювати свою музику, писати про неї?

– Вільний вибір композитора – займатись або не займатись науковою діяльністю, пояснювати свою музику чи ні, писати про неї чи очікувати на реакцію критиків. У ХХ столітті (і раніше також) ми знаємо чимало прикладів реалізації композиторів в тому числі як науковців. Ґрунтовні розвідки А. Шенберга, А. Веберна, П. Булеза, блискучі судження І. Стравинського добре відомі і композиторам, і музикознавцям. Що стосується пояснень своєї музики – короткі анотації дають ключі до розшифрування художнього задуму, пояснюють конструктивні і технічні особливості творів. Донедавна ми не вимагали від студентів їх писати, зараз – це одна з вимог до екзаменів з композиції. Чи буде дорослий композитор після закінчення навчання писати анотації до своїх творів, чи ні – його вибір, але вміння це робити наші студенти будуть.

Конференція «Богатирьовські читання» стала платформою для виявлення наукового потенціалу як самої кафедри, так і інших науковців, митців, які хотіли висловитись на тему композиторської творчості. Напрямок роботи конференції спрямовані на вивчення та поширення творчого доробку, наукових досягнень саме харківської композиторської та музикознавчої шкіл; визначення їх ролі на міжкультурному та міждисциплінарному рівнях. Чи здійснились заплановані задуми? В чому полягають перспективи? Можливо у Вас, як в одного з організаторів цього проекту, є власні думки щодо створення нових рубрик, напрямів, творчих форм?

– На мою думку, творчість є нашим рятівником. Серед тисяч випускників коледжів і музичних ліцеїв обов'язково знайдуться діти, які хочуть присвятити себе композиторській діяльності. Для них кажу: у нас на кафедрі працюють висококваліфіковані викладачі, яскраві особистості, які можуть вас навчити, дати сучасні знання і вміння, які необхідні для становлення вас як композиторів. Ми обираємо індивідуальну траєкторію розвитку для кожного студента. Незважаючи на війну, проводимо концерти, де звучить музика наших учнів. У нас є бази для практики за фахом і педагогічної практики, напрацьований інструментарій для повноцінних занять в непростих умовах.

Ми чекаємо на вас!

Розмовляла
Анна Липкіна
студентка III курсу
спеціалізації «Музикознавство»

ДРУГІ БОГАТИРЬОВСЬКІ ЧИТАННЯ

Міжнародна науково-творча конференція «Богатирьовські читання» **створена у 2022 році** на честь вченого, композитора, педагога, доктора мистецтвознавства та професора **Семена Семеновича Богатирьова** (1890–1960). Організаторами форуму є завідувачка кафедри композиції та інструментування університету, кандидатка мистецтвознавства, доцентка, професорка кафедри Ганна Савченко та кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри теорії музики Марія Борисенко. У 1917 році Богатирьов заснував та очолював теоретико-композиторську кафедру, яка під його керівництвом в той час (1917–1919; 1922–1941 роки) набула потужного розвитку.

Окрім генеральної теми, у конференції визначались й інші ювілейні дати представників кафедри: це і 125-річчя від дня народження Михайла Дмитровича Тица; і 95-річчя від дня народження Ольги Василівни Гусарової; і 90-річчя від дня народження Леоніда Борисовича Решетнікова.

Форум спрямований на вивчення та виведення на світову арену харківської композиторської та музикознавчої школи. Достатньо високий кваліфікаційний рівень продемонстрували учасники конференції: науковці, виконавці, докторанти та аспіранти. Це було підтверджено темами доповідей, що продемонстрували зацікавленість сучасними проблемами музикознавства. Географія учасників цього першого наукового форуму була досить широка і охоплювала не лише харківську музикознавчу

школу, а й представників київської, дрогобицької, дніпровської і навіть польської школи.

Напрямки роботи конференції спрямовані на вивчення та поширення творчого доробку, наукових досягнень саме харківської композиторської та музикознавчої шкіл; визначення їх ролі на міжкультурному та міждисциплінарному рівнях. Одне з центральних місць програми «Богатирьовських читань» посідають дискусійні теми, пов'язані з питаннями оркестрування, методами аналізу сучасної музики, місцем музики ХХ–ХХІ ст. у виконавському репертуарі сучасного артиста.

Мета «Богатирьовських читань» – продемонструвати нерозривний зв'язок між музично-творчою практикою та життям. Доказом цього є той факт, що в програму першого форуму корективи внесли саме події сьогодення. Була додана тема, яка є важливою для кожного учасника, – «пам'яті Друга»: «Володимир Птушкін: Людина, Музикант, Вчитель». Напрямок присвяти є надактуальним, адже композитор пішов з життя незадовго до конференції.

Постать Володимира Птушкіна була змальована крізь спогади його сучасників (учнів, колег та друзів): Сергія Турнєєва, Мар'яни Копиці, Георгія Ігнатченко, Олександра Щетинського, Марії Борисенко, Ганни Савченко, Дмитра Малого, Катерини Палачової та Руслана Каширцева. На другій конференції цей напрямок був продовжений доповідями, присвяченими пам'яті мистецтвознавця, викладача, завідувача кафедри історії української та зарубіжної музики нашого університету (1989–2021) Лідії Іванівни Шубіної та народної артистки України, професора, ректора університету (2003–2021), кан-

дидата мистецтвознавства, завідувачої кафедри спеціального фортепіано (2005–2021), піаністки Тетяни Борисівни Веркіної.

Афіша блоку «Пам'яті друга» в рамках конференції «Богатирьовські читання» 2022 року.
Птушкін Володимир Миколайович

Перша конференція відбулась в дуже складний час для України і, зокрема, для Харкова. За задумом організаторів форум був приурочений до 105-річчя заснування ХНУМ імені І. П. Котляревського і найстарішого – теоретико-композиторського факультету університету. Проте через повномасштабне вторгнення вона набула більш глибокого значення: для багатьох учасників і просто слухачів «Богатирьовські читання» стали своєрідним «рятувальним кругом», можливістю знову поринути у творчість. Факт започаткування та проведення конференції – це свідчення про те, що життя триває наперекір обставинам.

В березні 2023 р. вдруге відбулась щорічна Міжнародна науково-творча конференція «Богатирьовські чи-

тання: школа теорії та практики». Окрім виступів теоретико-композиторської кафедри прозвучали і доповіді кафедр народних інструментів, загального та спеціального фортепіано, сольного та оперного співу, а також естради та джазу. Розширились напрямки конференції: з'явився виконавський блок – «Творча майстерня». Прозвучали твори молодих харківських композиторів: студентів та викладачів кафедри композиції Університету. Це і диптих «Відблиски на дзеркалах» для скрипки і фортепіано Єлизавети Волошиної, і три частини з циклу «П'ять настроїв» для фортепіано Алевтіни Руденко, і вокаліз для скрипки і фортепіано Дмитра Малого та багато інших.

Зазначимо, що в рамках конференції відбулась прем'єра у Львівському будинку органної та камерної

музики «Lacrimosa» для шести інструментів Олександра Щетинського.

Конференція «Богатирьовські читання» стала символом сили та незламності, вона є сполучною ланкою між творчими людьми з різних кінців країни та, навіть, за її межами. Вже два роки поспіль організатори форуму збагачують напрямки та способи висвітлення надактуальних тем у творчому сьогодні. Міжнародна науково-творча конференція «Богатирьовські читання: школа теорії та практики» демонструє сталий вислів *Vita brevis, ars longa*.

Матеріал підготувала Анна Лупкіна

«ПОТРІБНО ЖИТИ ТАК, ЩОБ БУЛО ЦІКАВО!»

Відносно недавно до кафедри теорії музики нашого університету долучилася **Александрова Оксана Олександрівна**, докторка мистецтвознавства, професорка, авторка більше 100 наукових статей у вітчизняних та іноземних фахових виданнях; монографій; навчальних та навчально-методичних підручників; учасник та організатор міжнародних наукових конференцій. Їй випала честь очолити цю славетну кафедру. Ми, як молоде наукове товариство, дуже зацікавлені в творчих поглядах Оксани Олександрівни, її баченню теперішнього та майбутнього кафедри теорії музики. В нашому інтерв'ю ми відкриємо різні грані особистості гості, поділимося її ідеями та переконаннями.

Александрова Оксана Олександрівна

Ваша професійна освіта повністю пов'язана з Харковом: Ви закінчили тут музичне училище, інститут мистецтв, Вашим науковим консультантом докторської дисертації була Л. В. Шаповалова. Чи змінився для Вас університет, коли Ви стали викладачем цього вишу?

– Розумієте, коли я була студенткою, я сприймала все інакше, ніж зараз. Зараз все більш відповідально, на мене дивиться багато людей, велика кількість студентів. Я іноді не можу бути самою собою, тобто я публічна людина зараз, яка в мене зараз, я навіть не могла мріяти, бо для мене мої вчителі були на такому високому п'єдесталі, який важко досягнути уявою. Я вважаю, що мені пощастило, що я займаюся справді тим, що мені подобається і це не голі слова. Тому зараз, коли мені запропонували цю посаду, я відчуваю велику відповідальність і я схвилювана, бо мені зараз потрібно взяти ту висоту, яку я не планувала брати.

Якою Ви бачите цю кафедру? Що, на Вашу думку, з традіцій кафедри потрібно залишити незмінним, а що оновити, щоб здобувачі вищої освіти мали змогу продуктивніше вивчати теоретичні дисципліни?

– Перспективи розвитку кафедри теорії музики я вбачаю в тісному контакті і співпраці з кафедрою композиції та кафедрою аналізу музики. Ці кафедри мають бути дуже спільними та впливовими. Наша кафедра дуже міцна, вона має свої традиції. Я хочу повернути на кафедру музично-теоретичні системи, бо вважаю, що саме теоретик за складом розуму має викладати такі дисципліни. Що мені дуже подобається на нашій кафедрі, так це взаємовідносини. Ніколи ніхто не підвищує голос, ми завжди підставляємо одне одному плече, все дуже інтелегентно. На кафедрі будь-який колектив має бути справжньою командою. Якщо хтось захворів чи втомився, чи

має проблеми, кожен має підставити своє плече. І це має бути без задрощів, вияснення стосунків. Я цим дуже пишаюся, вважаю що це головне в роботі.

Чим нині займається кафедра? В яких напрямках проводиться робота?

– За останній навчальний рік в нас було дуже багато наукових конференцій. І вони були з інтервалом майже півтори місяці. Зараз наша кафедра приймає участь у всіх конференціях. Я вважаю, що для музикознавця конференція це як змагання для спортсменів. Ти ніколи не будеш розвиватися, якщо не братимеш участь в конференціях. Бо участь в конференціях – це велике випробування незалежно від віку. Чи то студент, який хвилюється, чи то доцент, професор, академік... Це відповідально. Серед наукового спрямування ми зараз вивчаємо здобутки харківської теоретичної школи, її фундаторів – С. Богатирьова, М. Тица, Б. Решетнікова, Т. Кравцова, існуючих та нині живих, ми піднімаємо їх праці, ми хочемо зрозуміти, які є надбання, щоб ми могли їх розвивати. В нас на кафедрі Борисенко Марія Юрївна працює над докторською дисертацією по харківській теоретичній школі, і ми всі теж рухаємось в цьому напрямку. Активне наукове життя, ґрунтовне вивчення досягнень харківської теоретичної школи, розвиток кола стосунків між музичними академіями, консерваторіями України з перспективою виходу на світовий рівень – пріоритети діяльності нашої кафедри.

Під час проведення конкурсу з теорії музики імені Т. С. Кравцова

Як проводиться координація роботи між університетом та коледжами, школами мистецтв? Чи потребує вдосконалення система професійних стосунків між університетською кафедрою та іншими ланками музичної освіти? Наприклад, забезпечення методологічним матеріалом, проведення майстер-класів в музичних коледжах з метою формування умов для утворення «школи», безперервного навчання не лише для виконавців, а й для юних музикознавців та композиторів.

АЛЕКСАНДРОВА О.О.

– Хочу зазначити, що та трирівнева система, яка склалася в радянські часи є універсальною і унікальною, її треба зберегти. Бо стояло питання на повісті дня, що училища та коледжі потрібно прибрати, залишити тільки виші і т.д. Які шляхи взаємодоповнення та взаємодопомоги? Вони існують. Існує обласний методичний центр, який охоплює ланки всіх музичних і мистецьких шкіл Харкова і який активно працює з музичним училищем Харкова. В нас є два дуже міцних училища. Це коледж культури та ХМУ ім. Лятошинського. Які між нами стосунки. Ми проводимо конкурс і туди ми залучаємо майбутніх абітурієнтів, де вони пробують свої сили. Щодо майстер-класів, люди дуже активно приходять на наші конференції. В цьому велике значення мають особисті стосунки. Ми маємо запрошувати, проявляти повагу, доброзичливо прохати відвідати наші конференції, наші заходи. Знову ж таки, все про людяність. Я пам'ятаю, коли студенти консерваторій проводили педпрактику на базі училища. Це теж дуже важливо. Нині це проходить на рівні коледжу культури і мистецтв. Потім є викладачі консерваторії, які працюють і в університеті, і в коледжі. Є дуже багато таких шляхів, які об'єднують нашу спільну справу і в цьому напрямку просто має бути бажання для спілкування, бо механізми вже існують, вони вже вироблені протягом нашої історії харківської теоретичної школи.

Беліченко Н. М. на конкурсі з теорії музики імені Т. С. Кравцова

Нині гострою проблемою для вітчизняного музикознавства є брак україномовних наукових та методологічних джерел з теорії музики. Як працює кафедра в цьому напрямку?

– Розумієте, зараз до складу кафедри входять і працівники, які є дуже досвідченими, мають багато напрацювань, але частина з їх досліджень знаходяться в рукописах. І тому, одне із завдань – це публікація їх робіт, я маю на увазі праць Н. Очеретовської, Г. Ігнатченко... Нажаль, загубився підручник поліфонії М. Д. Тица.

*Склад кафедри у 2021 р.:
Очеретовська Н. Л., Борисенко М. Ю., Пінчук О. Г.,
Григор'єва Л. І., Беліченко Н. М., Рудь П. В.,
Полтавцева Г. Б.*

Я вважаю, що потрібно публікувати всі конспекти лекцій, які вже є у наших колег, які мають багаторічний стаж роботи. Стосовно підручників. Є підручник «Основні вивчення музичних творів» Іллі Львовича Глаубермана, чіскою ученицею у коледжі я була. Я ходила до нього додому, він діставав старі, жовті листи, надиктовував, а я записувала. Таким чином був створений цей підручник. Зараз моя колега, яка допомагала мені з набором нотних прикладів, робить переклад на українську мову, і ми сподіваємось, що невдовзі він буде залучений до учбового процесу. Дуже цікавою здається мені ідея колективної монографії. Такі приклади в нашому виші вже існують. Так, кафедра загального та спеціалізованого фортепіано видала колективну монографію «Фортепіанне мистецтво в сучасному часопросторі». Вони збрали у вигляді статей концепції своїх наукових досліджень з кандидатських робіт. Це, повторюю, дуже креативна ідея.

Глауберман Ілля Львович зі своєю дружиною

Наші досягнення ми маємо зберегти та розвинути. Ми маємо відчувати своє коріння, маємо розуміти своє і цінувати його. Тому, прапор вище! Ми маємо вивчати іноземну літературу, ретельно фільтрувати її, не ставитися до радянського музикознавства як до застарілого, бо це є наше музикознавство, наша школа, наші вчителі. Бо якщо ти зневажаєш своє, то ти нічого не вартий.

Де випускник кафедри теорії музики може застосувати свої професійні здібності? Ким для Вас є музикознавець?

– По-перше, як зазначено у дипломі, теоретик – музикознавець, викладач. Це основне. По-друге, він – музичний критик, пропагандист музики. Це дуже велика місія. Ми маємо вміти сказати про музику простими словами і зацікавити саме музичними творами. Такий майданчик завжди можна знайти. І якщо теоретик, музикознавець, піде працювати в загальноосвітню школу, він і там може принести дуже велику користь: закласти основи музичної теорії, навчити слухати музику, аналізувати. Підготувати такого грамотного слухача – це дуже велика справа. Якщо в нашому суспільстві більшість людей буде вихована естетично, то й суспільство буде більш культурне. Як казав Моцарт в листі до свого вчителя Падре Мартіні: «Ми прийшли в цей світ, щоб невпинно і наполегливо вчитися, збагачувати один одного спілкуванням і просувати вперед витончене мистецтво».

Коли я працювала в Харківській гуманітарно-педагогічній академії, я створила науково-творчий гурток «Перехрестя». Ми збиралися раз на півтори місяці на тематичні заходи. Студенти готували невеличкі доповіді, які передували звучанню музики. Ці зустрічі перетворилися на науково-творче товариство, що існувало більш 10 років. Зробивши слова Моцарта своїм девізом, ми втілювали його в життя. Найголовніше для музикознавців – це любити музику, ходити на концерти. Дуже часто зустрічаєшся з тим, що музиканти не ходять на концерти, не слухають музику. Їм не цікаво. Маючи наукові знання, людина не цікавиться музикою. Зараз перебуваючи не в Харкові, я страждаю без живої музики. Будь-яка музика в Інтернеті цього не замінює, бо енергетика залу, слухачів заряджають. Тому музикознавець повинен любити музику, слухати її, аналізувати. І бути музично обдарованим. Є поняття музикальності. Це талант, який даний не кожному. Викладаючи музичну психологію, я виявила, що

музикальністю може володіти не тільки музикант за фахом. Вона проявляється в здатності емоційно реагувати на музику, що звучить. І якщо музикознавець не музикальний за своєю природою, не відчуває її високоемоційно, то він не зможе писати про музику, створювати музичні теорії. Аналізуючи ДТК Й. С. Баха з точки зору драматургії, мною рушило почуття, ніби я роблю щось велике і відкриваю велике таїнство. В центрі кульмінаційної точки я побачила лежачий хрест. Тому музика дана нам Богом. Я вважаю, що можна написати велику працю тільки тоді, коли ти розумієш, що робиш велику справу. Тема твоєї роботи має бути найважливішою в твоєму житті.

Які новації Ви внесли в процес відбору музикознавців та композиторів до нашого університету? На які моменти нині потрібно звертати більше уваги в навчальних потенційних студентів?

– Враховуючи ситуацію, яка склалася в нашій країні ми переглянули вимоги до вступних іспитів. Зараз це модуляція, гармонічна задача, вміння записати модуляцію і заспівати її напам'ять. Одним з головних завдань є читання з листа, що демонструє відчуття періоду, знання різних видів модуляції, рівень розвитку слуху та тонального мислення. Ці питання дуже важливі.

Що Ви можете сказати про кадровий відбір фахівців, перш ніж вони зможуть викладати теоретичні дисципліни? Якими якостями має володіти викладач для того, щоб мати право бути серед викладацького складу кафедри?

– В теоретика має бути допитливий розум. Коли є жага постійно щось дізнатися, цим поділитися. Основний критерій це відданість своїй справі. Мистецтвом треба жити. Теоретик має бути закоханим в мистецтво, в свої ідеї, хотіти їх реалізувати. Коли людина займається чимось по-справжньому, то вона і уві сні над цим думає. Якщо я чимось займаюся, то я думаю про це постійно. Чим би людина не займалася, вона має бути постійно відданою своїй справі. Інакше це не цікаво. Ні людині, ні студенту, бо студента неможливо обманути, так само як і дітей. Ким би себе не усвідомлював викладач, діти все відчувають.

Що робити з творчими авангардними особистостями, які прямо і не прямо виступають проти традиційної музичної освіти, яку альтернативу можна запропонувати для того, щоб засвоєння традиційного матеріалу відбулося без пошкодження авангардного мислення?

– Авангардне мислення виправдовує себе, коли ґрунтується на глибокому знанні класичної, барокової традиції, старих технік поліфонії. Тільки оволодівши цим, можна демонструвати свою авангардність. Це дуже добре, коли є таке мислення. Треба стимулювати його, розвивати свій слух, вчитися краще сприймати атональну, сучасну музику. Проводився експеримент, коли дітям ставили музику Бартока і Моцарта, Шенберга. Дитина все добре сприймала, не було відторгнення. Якщо ми виховані на класико-романтичній традиції, нам приємно слухати цю музику, а серіальну неприємно. Нам потрібно перелаштувати себе. Музичний слух потрібно виховувати. Повинен бути аналіз сучасної музики, але потрібно вчитися на фундаментальних зразках минулих століть, щоб виявляти нові композиторські напрямки. Шенберг знав все, що було до нього. В Шопена завжди на ролях лежав ДТК Баха. Ніхто не звільняв композитора від відчуття естетичного, музичної завершеності. Закони мистецтва, закони прекрасного ніхто не скасовував. Достойний і не достойний витвір мистецтва можна відрізнити за відчуттям прекрасного. Прийом заради цілі. Для мене творчість Щетинського є зразковою. Він не відмовляється від сучасної техніки, він володіє всіма технічними засобами. Але коли він пише, в нього все прослухано. В Дмитра Малого є багато творчих ідей, але він їх вибудовує, їх драматургію. Всі рішення є виправданими. Він вихований на музиці Галини Устольської. Знання та досвід ніколи не заважають. Авангардист має бути цілком професійним, щоб мати право на новаторство.

Які виклики в наш час стоять перед музикознавцем?

– Музикознавець має бути сучасною людиною. Він не може відриватися від сучасного життя, подій, людей, він має бути в потоці.

Які уроки Ваших викладачів найбільш вплинули на Вас та стали фундаментом вашої професійної та людської позиції?

– Я отримала освіту ХМУ та ХНУМ. Мені дуже багато дав коледж. Нас вчили мислити самостійно. В нас були дуже суворі викладачі. Мізітова Аділя Абдулівна каже: «Я працюю кожного дня за робочим столом!». Вчилася я в Іллі Львовича Глаубермана, який викладав у нас всі дисципліни. Л. Б. Решетніков вважав, що теоретик має вміти викладати всі дисципліни. Для теоретика, його розвитку треба викладати всі дисципліни. Я викладаю всі базові дисципліни. Це не просто. Я свою монографію докторської дисертації присвятила Решетнікову, а монографію про варіантність я присвятила Глауберману. Мої наукові батьки це Л. В. Шаповалова та В. Г. Москаленко. На мою думку, вчителі мають зарядити власним прикладом запалити бажання займатися цією справою.

Решетніков Леонід Борисович

Опишіть атмосферу, в якій Ви навчалися.

– Це творча атмосфера, відчуття здорового духу змагання. Все одно цього ніхто не скасовував. Так чи інакше ти порівнюєш себе зі своїми колегами, однокурсниками. Це дуже цікаво, коли є середовище, яке нагтовхує та надихає тебе на творчість та співтворчість. Це дуже цікаво. Бо якщо нам не буде цікаво, то і студентам також. А якщо нам буде цікаво, то ми зможемо заряджати студентів і в нас виникне інтерактивне спілкування. І все треба робити і жити так, щоб було цікаво. Кожен день. Якщо в нас буде таке сприйняття середовища, то ми і в науковій та педагогічній діяльності будемо краще себе реалізовувати. Інтерес понад усе.

Що Ви побажаєте майбутнім та теперішнім студентам кафедри?

– Перше, що я їм побажаю, це міцного здоров'я і вміння жити повноцінним життям. Працювати над собою кожен день, бути режисером свого життя в будь-якій сфері. Творчий підхід має бути в кожній справі, яку студенти виконують. Творчість має рухати життя вперед. Якщо буде міцне здоров'я, свіже сприйняття природи, суспільства, тоді все добро, що є в студентах вони зможуть реалізувати в своїй професійній діяльності. Бо не можна відділити наше повсякденне життя від нашої наукової творчості, це все дуже пов'язано. Берегти себе від дурниць, дурного оточення, ставити собі конкретні цілі, досягати їх та оточувати себе людьми, які тебе будуть стимулювати до дії.

**Розмовляв
Станіслав Тягун
студент III курсу
спеціалізації «Музикознавство»**

© Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 2023

Студентська версія університетського часопису «Dominanta»

Підготовлена в межах навчальної програми з дисципліни «Редакторська практика»

Відповідальний за випуск: Світлана Анфілова, доцент кафедри історії української та зарубіжної музики
Автори – студенти-музикознавці III курсу: Анастасія Баздирева, Софія Дімітрієва, Анна Липкіна, Станіслав Тягун
Дизайн та верстка: Анастасія Баздирева, Софія Дімітрієва

На базі навчальної лабораторії кафедри історії української та зарубіжної музики ХНУМ імені І. П. Котляревського

